

بررسی عوامل مؤثر بر گرایش ملی و هویت مذهبی دانش آموزان متوسطه دوم شهرستان ماهشهر

راضیه کردی*^۱، مریم کمایی^۲

^۱ کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رامهرمز، ایران

^۲ کارشناس ارشد علوم تربیتی - برنامه ریزی آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، دزفول، ایران

* نویسنده مسئول: راضیه کردی

چکیده

این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر هویت ملی و گرایش مذهبی هویت مذهبی دانش آموزان متوسطه دوم شهرستان ماهشهر انجام شده است. این پژوهش از نوع کاربردی و از نظر رویکرد، توصیفی بوده و روش کار پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته که شامل بخش جمعیت شناختی، گرایش ملی، هویت مذهبی و عوامل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی می باشد. جامعه آماری در این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان متوسطه دوم شهرستان ماهشهر می باشد. که از این تعداد ۳۶۸ نفر به عنوان نمونه آماری پژوهش حاضر براساس جدول مورگان و فرمول کوکران مشخص و با روش نمونه گیری تصادفی ساده (در دسترس) مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج نشان داد که عوامل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بر گرایش ملی و هویت مذهبی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهر ماهشهر مؤثر بوده است. همچنین تعداد بسیار زیادی از دانش آموزان دارای گرایش ملی و هویت مذهبی بالایی بودند. در رابطه با عوامل جمعیت شناختی نسبت دختران اعتقادات ملی و مذهبی پررنگ تری نسبت به پسران دارند. بیشترین میزان گرایش ملی و هویت مذهبی در بین قومیت عرب و لر مشاهده شده است. خانواده‌های دارای پایگاه اقتصادی- اجتماعی سطح پایین دارای گرایش ملی و هویت مذهبی بالاتری نسبت به سایر گروه‌ها هستند.

واژگان کلیدی: گرایش ملی، هویت مذهبی، عوامل اجتماعی، عوامل فرهنگی، عوامل سیاسی

۱- مقدمه

امروزه با پیشرفت تکنولوژی و توسعه ارتباطات، جوانان دچار بحران جدی هویت شده اند و مسائل هویتی به ویژه مسائل هویت دینی و ملی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. هویت مفهوم بسیار گسترده ای دارد و ابعاد و جنبه های آن بر هیچکس پوشیده نیست. اما آنچه مسلم است مبانی و محورهای اصلی آنها هویت های دینی و ملی است. هویت، نه تنها عوامل فردی، بلکه عوامل اجتماعی نیز می توانند در شکل گیری آن نقش مهمی داشته باشند. عواملی که در صورت استفاده صحیح و موثر نتیجه ای جز کمال نخواهد داشت. و اگر از راه راست منحرف شوند، جز سردرگمی و شقاوت در انتظار او نیست (فضل الهی قمشی و شببانی، ۱۴۰۰). از انواع و سطوح هویت می توان هویت دینی و هویت ملی را نام برد. هویت دینی یکی از مهم ترین عوامل ایجاد همگونی و همبستگی اجتماعی در جامعه است که نقش بسیار مهمی در ایجاد و شکل گیری هویت جمعی در فرآیند احساس تعلق افراد به دین در جامعه دارد و به عبارت دیگر عملیات شباهت من تفاوت ایجاد می کند (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۸). هویت دینی در واقع تأثیر و پیامد باورهای دینی بر دینداران است. به عبارت دیگر، با پذیرش دین به عنوان یک اصل اعتقادی و تعهدی و احساس تعلق به آن، تغییرات و پیامدهای قابل توجهی در تمام شئون زندگی و صحن مؤمن و هویت دینی حاصل می شود (چیت سازقمی، ۱۳۹۳). و هویت ملی نوعی شناسایی گروهی است که به دنبال کاهش تعارض درون گروهی است و به شیوه ای آنها را به عنوان یک هویت برتر، هویت ملی، متحد می کند و خود با بازآفرینی الگوهای ارزش ها، نمادها، خاطرات، اسطوره ها و سنت هایی که میراث منحصربه فرد یک کشور را می سازند، بازسازی می شود (ربانی و رستگار، ۱۳۹۲). در ایران هویت ملی را می توان با احساس تعهد به ابعاد سه گانه ایران، شامل بعد اجتماعی (تعهد، تعلق و مشارکت در جامعه ملی)، بعد فرهنگی (مذهب، احساس تعلق به هویت جمعی فرهنگ ایرانی اعم از میراث اساطیری، هنر و ادبیات) و بعد سیاسی وفاداری ملی و احساس تعهد و وظیفه در قبال ایران را مد نظر قرار داده است، سنجدید (حاجبانی، ۱۳۸۴). بنابراین وضعیت کنونی روابط جهانی، توسعه و رشد فناوری های مختلف و تقابل مداوم فرهنگی باعث شده است که مسئله هویت در ابعاد مختلف اعم از مذهبی و ملی به موضوعی محوری در مطالعات اجتماعی تبدیل شود (سفیری و غفوری، ۱۳۸۸). از این رو، این پژوهش بر آن است تا با تبیین عوامل مؤثر بر هویت دینی و ملی دانش آموزان، با شناسایی عوامل مختلف مؤثر در شکل گیری هویت آنها، زمینه های لازم را برای توسعه و تعمیق آن در جامعه اسلامی ایران برای آینده سازان فراهم آورد. به نظر می رسد که این امر با وجود لهجه های زیاد تا حد زیادی مورد غفلت قرار گرفته است و می تواند صدمات زیادی به روند جامعه پذیری در جامعه وارد کند که سوابق پژوهشی گواه آن است.

فضل الهی قمشی و شببانی (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «عوامل تأثیرگذار بر هویت دینی جوانان» براساس روش تحقیق تحلیل اسناد و توصیف آیات و روایاتی نشان دادند که نه تنها عوامل فردی و خودشناسی، بلکه عوامل اجتماعی نظیر خانواده، گروه همسالان و رسانه ها نیز در تکوین هویت دینی سهمی بسزا و چشم گیر دارند. مؤیدفر و شاهوران (۱۴۰۰) در پژوهشی دیگر «بررسی رابطه هویت ملی و دینی در بین جامعه زرتشتیان ایران» در بین ۳۸۴ نفر از زرتشتیان استان های یزد و فارس نشان دادند که در میان جامعه زرتشتیان میزان گرایش به هویت دینی رابطه معناداری با میزان گرایش به هویت ملی دارد. به گونه ای که در میان این جامعه همبستگی هویت دینی با ابعاد فرهنگی و تاریخی و سیاسی هویت ملی بالاتر بوده است. ترکمانی (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان «بررسی میزان هویت دینی بین دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان میناب و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن» در بین ۳۸۴ نفر از افراد دارای ۱۸ سال به بالا شهر کرمانشاه، نشان دادند که بین مشارکت اجتماعی و هویت دینی، بین وسایل ارتباط جمعی و هویت دینی، بین خودپنداره مثبت و بعد اعتقادی هویت دینی دانش آموزان مقطع متوسطه رابطه معناداری وجود داشته است و میزان نقش خانواده و میزان استفاده از رسانه های جمعی بر هویت دینی تأثیرگذار بودند. ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود تأثیرات منفی اینترنت را بر ارزش های خانواده، از منظر هویت دینی و ملی مورد تأیید قرار داده و تأکید می کنند که با توجه به اجتناب ناپذیر بودن فناوری های ارتباطی، تنها راه ممکن افزایش آگاهی و تعهد نسبت به ارزش های اخلاقی موردنظر می باشد تا از این طریق، ضمن جذب و توسعه فناوری های نوین و مرتبط شدن با مقتضیات عصر اطلاعات و ارتباطات، بتوان هویت ملی و دینی جامعه امروز ایران را به عنوان بزرگترین چالش فرهنگی پیش رو حفظ و نگهداری کرد. گودرزی و همکاران (۱۳۸۹) در بین ۳۶۶ نفر از جوانان کشتی گیر و فوتبالیست شهر تهران در رابطه با بررسی هویت دینی و ملی نشان دادند که وضعیت پایبندی نظری و عملی به هویت دینی در کشتی گیران جوان شهر تهران کمتر از متوسط و این میزان در پایبندی نظری و عملی به هویت ملی در حد ضعیف است. همچنین، میزان پایبندی نظری و عملی به هویت دینی در ورزشکاران جوان رشته فوتبال کمتر از متوسط و پایبندی نظری و عملی و پا

بیندنی نظری و عملی به هویت ملی در حد ضعیف بود. در مقایسه میانگین هر یک از مؤلفه ها در دو گروه نمونه نیز، به جز مؤلفه پایبندی عملی به هویت ملی در سایر مؤلفه ها تفاوت معناداری بین ورزشکاران دو گروه مشاهده نشد.

بیلالی^۱ و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله‌ای، نقش هویت ملی و مذهبی را از نظر روابط اجتماعی در بین طبقات مختلف اجتماعی ترکیه بررسی کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که اثرات هویت ملی و مذهبی در فاصله‌ی اجتماعی تأثیر داشته و اهمیت در نظر گرفتن محتوای هویت در پیش بینی چگونگی تأثیرات فاصله طبقاتی در بین گروه های مختلف اجتماعی، بیشتر باید مدنظر قرار گیرد (بیلالی و همکاران، ۲۰۱۸). رزیکا^۲ (۲۰۱۷) در پژوهشی تحت عنوان تأثیرات هویت مذهبی بر رفتار اجتماعی به این نتیجه می رسد که رفتار اجتماعی شهروندان تا حد زیادی متأثر از هویت مذهبی آنهاست (رزیکا، ۲۰۱۷). مکی^۳ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی تحت عنوان هویت مذهبی و توسعه در پاکستان به این نتیجه رسیده اند که هویت مذهبی نقش بسیار پررنگی را در جوامع روستایی پاکستان بازی می کند و برای ایجاد هر نوع تعامل لازم است که هویت مذهبی و اجتماعی آن جامعه را مورد بررسی قرارداد (مکی و همکاران، ۲۰۱۵). کیزر^۴ (۲۰۱۵) ارتباط بین تنوع زبانی و نقش آن در هویت مذهبی را در مورد یکی از گویش های زبانی قدیمی آلمان مورد بررسی قرار داده (کیزر، ۲۰۱۵). آیکلمن^۵ (۲۰۱۵) هویت مذهبی را در مذاهب مختلف اسلام، کاتولیک و یهودیت بررسی کرده و چالش های فرهنگی آنها را مدنظر قرار داده است (آیکلمن، ۲۰۱۵). کروگر^۶ (۲۰۱۳) مشکلات جو عاطفی خانواده و مسئولیت پذیری و تعهدات مذهبی ضعیف دارند. افرادی که دچار هویت زود شکل گرفته هستند، در خانواده های متحجر، متعصب و انعطاف ناپذیر هستند.

از این رو، با توجه به مطالب فوق، ایران در دهه های اخیر به دلیل قرار گرفتن در متن شرایط اجتماعی و بین المللی و ارتباط و تعامل گسترده با سایر جوامع با تحولات چشمگیری مواجه بوده است و یکی از مهم ترین مسائل نوجوانان این مرز و بوم مسئله هویت بوده است. به همین دلیل دانش آموزان دبیرستانی چون در مرحله گذر از دوران کودکی به نوجوانی هستند، در مرحله‌ای از زندگی خود قرار می گیرند که شخصیت آنها در حال شکل گیری و استقرار است و بسیاری از ویژگی های شخصیتی که در این مرحله به دست می آورند تا آخر عمر با آنها باقی می ماند. اما می توان گفت که موضوع هویت به ویژه هویت دینی و ملی و به ویژه تأثیراتی که می توانند بر آن از نظر فرهنگی، اجتماعی و سیاسی بگذارند، یکی از اساسی ترین مسائلی است که نوجوانان امروزی با آن مواجه هستند و باید به آن پرداخته شود. بندر ماهشهر به عنوان یکی از قدیمی ترین بندر خلیج فارس با ۲۷۱۳ هکتار وسعت و ۱۶۲۷۹۷ نفر جمعیت بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ یکی از شهرهای صنعتی غرب ایران است. گویش ها و افراد متعدد ساکن در این شهر و پدیده زینبار حاشیه نشینی، تنوع قومیتی و عمدتاً مهاجرت افراد غیربومی، سطح آگاهی دینی و احساس تعلق به محیط آنها را تحت تأثیر قرار داده است و این با ایجاد آشفستگی هویتی در افراد، ایجاد ناهمگونی در هویت، آنها را با مشکل مواجه کرده است. تحلیل واقعی پیشینه های گردآوری شده به وضوح بیانگر ناکافی بودن تحقیق با وجود اهمیت موضوع در جامعه است و این پژوهش شاید یکی از شاخص ترین پژوهش های موجود با دسترسی به منابع معتبر مبتنی بر آموزه های فرهنگ دینی و ملی باشد. تلاش شده است تا به اهمیت دوران نوجوانی، نقش مهم هویت دینی و ملی در این دوران و عوامل مؤثر بر آن پرداخته شود. بنابراین سوال اصلی تحقیق این است که مهمترین عوامل مؤثر بر هویت دینی و ملی چیست؟

روش پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی و از نظر رویکرد، توصیفی بوده و روش کار پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است. جامعه آماری در این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان متوسطه دوم شهرستان ماهشهر می‌باشد. که از این تعداد ۳۶۸ نفر به عنوان نمونه آماری پژوهش مشخص و با روش نمونه گیری تصادفی ساده (در دسترس) مورد آزمون قرار گرفتند. ابزار مورد استفاده محقق ساخته به این صورت طراحی شد که ابتدا از طریق مصاحبه با کارشناسان در این زمینه و براساس مطالعات نظری عوامل مؤثر بر گرایش ملی و هویت دینی مشخص شد و در ادامه به این کارشناسان پرسشنامه باز پاسخ داده شد که نظرات خود را در رابطه به عوامل ارائه بدهند و نهایت آیتم های اعلام شده از جانب کارشناسان مشخص و طبقه بندی گردید و در سه عامل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جاگذاری شدند. و در انتها این پرسشنامه در اختیار نمونه

1 - Bilali

2 - Rozycka

3 - Makki

4 - Keiser

5 - Eickelman

6 - Kroger

آماري از پيش تعيين شده گذاشته شد. اين پرسشنامه حاوي ۱۴ سؤال در زمينه جمعيت شناختي و ۴۹ سؤال در سه بخش عوامل اجتماعي، فرهنگي و سياسي مي باشد. سؤالات اين سه عامل با يك ليكرت ۵ گزينه اي كاملا موافقم (۵)، موافق (۴)، نظري ندارم (۳)، مخالفم (۲) و كاملاً مخالفم (۱) نمره گذاري شد. براي تعيين روايي، پرسشنامه بين صاحب نظران و اساتيد مربوطه علوم اجتماعي توزيع شد و روايي پرسشنامه تأييد گرديد. براي تعيين پايابي پرسشنامه از آلفاي كرونباخ استفاده شد كه نتيجه ۰/۸۸ بدست آمد كه مي توان گفت پايابي بالايي دارد. از آمار توصيفي به منظور طبقه بندي نمرات خام، طراحي جداول، توزيع فراواني و محاسبه شاخص هاي پراكندگي نظير ميانگين و انحراف معيار استفاده شد. سپس با استفاده از آمار استنباطي و از طريق آزمون كلموگروف - اسميرنوف، رگرسيون خطي چندگانه، رگرسيون خطي ساده، آزمون تي تك نمونه اي، آزمون تحليل واريانس يك راهه و آزمون F استفاده شده است.

يافته ها

فرضيه ۱) بررسی عوامل اجتماعی بر گرایش ملی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

جدول ۱: ضرایب تأثیر عوامل اجتماعی بر گرایش ملی

همبستگی چندگانه MR	ضریب تعیین RS(R ²)	نسبت F (خطی بودن رگرسیون)		الف Enter: شاخص های آماری	
				احتمال p (برای خطی بودن رگرسیون)	
R = ۰/۵۲۸	R ² = ۰/۲۷۹	F = ۲۳/۲۹۸**		P = ۰/۰۰۰۱	
Sig(p)	t	Beta	B	متغیرهای پیش بین	متغیر ملاک
۰/۰۰۱	۳/۳۱۱	---	۰/۸۸۳	ثابت	گرایش ملی
۰/۰۰۰	۶/۲۸۵	۰/۳۲۶	۰/۳۳۸	مشارکت اجتماعی	
۰/۴۳۹	۰/۷۷۵	۰/۰۳۹	۰/۰۴۸	وسایل ارتباط جمعی	
۰/۰۰۳	۳/۰۱۵	۰/۱۶۲	۰/۱۸۰	ارتباط با همسالان	
۰/۰۵۹	۱/۸۹۱	۰/۱۰۳	۰/۱۰۳	تربیت دینی خانواده	
۰/۴۱۶	۰/۸۱۴	۰/۰۴۳	۰/۰۴۸	اعتماد اجتماعی	
۰/۴۴۴	۰/۷۶۶	۰/۰۳۹	۰/۰۴۰	اعتقادات دینی	

همان طوری که در جدول ۱ نشان داده شده است، طبق نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون با روش ورود (Enter)، ضریب همبستگی چند متغیری برای ترکیب خطی برابر با $MR = ۰/۵۲۸$ و $R^2 = ۰/۲۷۹$ می باشد که در سطح $۰/۰۵$ معنادار می باشد. با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2)، مشخص شده که ۳۰ درصد واریانس گرایش ملی در بین پاسخ گویان توسط عوامل اجتماعی قابل تبیین است. هم چنین با توجه به نتایج ضریب تأثیر سه عامل مشارکت اجتماعی، ارتباط با همسالان و تربیت دینی خانواده بر گرایش ملی معنادار شده است ($P < 0.05$).

فرضیه ۲) بررسی عوامل فرهنگی بر گرایش ملی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

جدول ۲: ضرایب تأثیر عوامل فرهنگی بر گرایش ملی

همبستگی چندگانه MR	ضریب تعیین RS(R ²)	نسبت F (خطی بودن رگرسیون)		الف Enter: شاخص های آماری	
				احتمال p (برای خطی بودن رگرسیون)	
R = ۰/۳۱۳	R ² = ۰/۰۹۸	F = ۱۳/۱۹۰**		P = ۰/۰۰۰۱	
Sig(p)	t	Beta	B	متغیرهای پیش بین	متغیر ملاک
۰/۰۰۰	۹/۲۶۴	---	۲/۲۹	ثابت	گرایش ملی
۰/۴۱۹	۰/۸۰۹	۰/۰۴۵	۰/۰۴۸	هویت شخصی	

۰/۰۰۵	۲/۸۰۵	۰/۱۸۳	۰/۱۶۵	هویت قومی
۰/۰۲۹	۲/۱۹۳	۰/۱۴۰	۰/۱۵۶	باورهای قومی و محلی

همان طوری که در جدول ۲ نشان داده شده است، طبق نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون با روش ورود (Enter)، ضریب همبستگی چند متغیری برای ترکیب خطی برابر با $MR = 0/313$ و $R2 = 0/098$ می باشد که در سطح $0/05$ معنادار می باشد. با توجه به مقدار ضریب تعیین ($R2$)، مشخص شده که ۱۰ درصد واریانس گرایش ملی در بین پاسخ‌گویان توسط عوامل فرهنگی قابل تبیین است. همچنین با توجه به نتایج ضریب تأثیر استاندارد دو عامل هویت قومی و باورهای قومی و محلی بر گرایش ملی معنادار شده است. به این معناست که از عوامل فرهنگی دو عامل هویت قومی و باورهای قومی و محلی بیشتر از هویت شخصی بر گرایش ملی تأثیر داشته است.

فرضیه ۳) بررسی تأثیر عوامل سیاسی بر گرایش ملی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

جدول ۳: ضرایب تأثیر عوامل سیاسی بر گرایش ملی

همبستگی چندگانه MR	ضریب تعیین RS(R2)	نسبت F (خطی بودن رگرسیون)		الف: Enter
				شاخص‌های آماری احتمال p (برای خطی بودن رگرسیون)
$R = 0/385$	$R2 = 0/149$	$F = 63/880^{**}$		$P = 0/0001$
Sig(p)	t	Beta	B	مسیر
۰/۰۰۰	۷/۹۹۲	۰/۳۸۵	۰/۳۳۸	عوامل سیاسی ← گرایش ملی

با توجه به نتایج جدول ۲۱ ضریب تأثیر عوامل سیاسی بر گرایش ملی $0/385$ و سطح معناداری کمتر از $0/05$ شده است که نشان دهنده تأثیر معنادار عوامل سیاسی بر گرایش ملی می باشد. به این معنا که عوامل سیاسی باعث افزایش گرایش ملی می شود.

فرضیه ۴) بررسی عوامل اجتماعی بر هویت مذهبی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

جدول ۴: ضرایب تأثیر عوامل اجتماعی بر هویت مذهبی

همبستگی چندگانه MR	ضریب تعیین RS(R2)	نسبت F (خطی بودن رگرسیون)		الف: Enter	
				شاخص‌های آماری احتمال p (برای خطی بودن رگرسیون)	
$R = 0/656$	$R2 = 0/431$	$F = 45/526^{**}$		$P = 0/0001$	
Sig(p)	t	Beta	B	متغیرهای پیش‌بین	متغیر ملاک
۰/۸۰۸	۰/۲۴۳	---	۰/۰۵۹	ثابت	هویت مذهبی
۰/۰۰۰۱	۶/۶۴۰	۰/۳۰۶	۰/۳۲۸	مشارکت اجتماعی	
۰/۱۱۵	۱/۵۸۲	۰/۰۷۰	۰/۰۹۱	وسایل ارتباط جمعی	
۰/۰۰۰۱	۳/۶۳	۰/۱۷۴	۰/۱۹۸	ارتباط با همسالان	
۰/۰۰۰۱	۳/۶۷۸	۰/۱۷۷	۰/۱۸۳	تربیت دینی خانواده	
۰/۷۳۳	۰/۳۴۱	۰/۰۱۶	۰/۰۱۸	اعتماد اجتماعی	
۰/۰۰۰۱	۵/۰۴۳	۰/۲۲۷	۰/۲۴۴	اعتقادات دینی	

همان طوری که در جدول ۴ نشان داده شده است، طبق نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون با روش ورود (Enter)، ضریب همبستگی چند متغیری برای ترکیب خطی برابر با $MR = 0/656$ و $R2 = 0/431$ می باشد که در سطح $0/05$ معنادار می باشد. با توجه به مقدار ضریب تعیین ($R2$)، مشخص شده که ۴۳ درصد واریانس هویت مذهبی در بین پاسخ‌گویان توسط متغیرهای پیش‌بین عوامل اجتماعی قابل تبیین

است. هم چنین با توجه به نتایج ضریب تأثیر چهار عامل مشارکت اجتماعی، اعتقادات دینی، ارتباط با همسالان و تربیت دینی خانواده بر هویت مذهبی معنادار می باشد.

فرضیه ۵) بررسی عوامل فرهنگی بر هویت مذهبی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم
جدول ۵: ضرایب تأثیر عوامل فرهنگی بر هویت مذهبی

همبستگی چندگانه MR	ضریب تعیین RS(R2)	نسبت F (خطی بودن رگرسیون)		الف Enter: شاخص های آماری					
				احتمال p (برای خطی بودن رگرسیون)					
R = ۰/۵۰۲	= ۰/۲۵۲ R2	F = ۴۰/۹۴۲**		P = ۰/۰۰۰۱					
Sig (p)	t	Beta	B	متغیرهای پیش بین	متغیر ملاک				
۰/۰۰۰	۷/۰۰۶	---	۱/۶۲۸	ثابت	گرایش ملی				
۰/۷۳۳	۰/۳۴۱	۰/۰۱۷	۰/۰۱۹	هویت شخصی					
۰/۰۰۰	۶/۵۳۱	۰/۳۸۹	۰/۳۶۱	هویت قومی					
۰/۰۱۱	۲/۵۶۳	۰/۱۴۹	۰/۱۷۱	باورهای قومی و محلی					
ضریب رگرسیون (β)				ب stepwise : شاخص های آماری					
Sig (p)	t	Beta	B	احتمال p	ضریب تعیین RS	همبستگی چندگانه MR	متغیرهای پیش بین	متغیر ملاک	
۰/۰۰۰۱	۱۲/۶۹	---	۲/۰۱۲	F= ۱۱۴/۱	۰/۲۳۸	۰/۴۸۸	ثابت	گام اول	هویت مذهبی
۰/۰۰۰۱	۱۰/۶۸	۰/۴۸۸	۰/۴۵۳	p=۰/۰۰۱			هویت قومی		
۰/۰۰۰۱	۸/۱۳	---	۱/۶۶۶	F= ۶۱/۵	۰/۲۵۲	۰/۵۰۲	ثابت	گام دوم	
۰/۰۰۰۱	۶/۸۵	۰/۳۹۴	۰/۳۶۶	p=۰/۰۰۱			هویت قومی		
۰/۰۰۰۹	۲/۶۴	۰/۱۵۲	۰/۱۷۴				باورهای قومی و محلی		

با توجه به نتایج جدول ۵ ضریب همبستگی چند متغیری برای ترکیب خطی برابر با $MR = ۰/۵۰۲$ و $R2 = ۰/۲۵۲$ می باشد که در سطح ۰/۰۵ معنادار می باشد. با توجه به مقدار ضریب تعیین (R2)، مشخص شده که ۲۵ درصد واریانس هویت مذهبی در بین دانش آموزان توسط عوامل فرهنگی قابل تبیین است.

فرضیه ۶) بررسی تأثیر عوامل سیاسی بر هویت مذهبی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

جدول ۶: ضرایب تأثیر عوامل سیاسی بر گرایش ملی

همبستگی چندگانه MR	ضریب تعیین RS(R2)	نسبت F (خطی بودن رگرسیون)		الف Enter: شاخص های آماری	
				احتمال p (برای خطی بودن رگرسیون)	
R = ۰/۴۴۴	R2 = ۰/۱۹۷	F = ۸۹/۶۵**		P = ۰/۰۰۰۱	
Sig (p)	t	Beta	B	مسیر	
۰/۰۰۰۱	۹/۴۶۹	۰/۴۴۴	۰/۴۰۲	عوامل سیاسی ← هویت مذهبی	

با توجه به نتایج جدول ۶ ضریب تأثیر عوامل سیاسی بر هویت مذهبی ۰/۴۴۴ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ شده است که نشان دهنده تأثیر معنادار عوامل سیاسی بر هویت مذهبی می باشد.

فرضیه ۷) مقایسه میزان گرایش ملی و مذهبی در بین دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

جدول ۸: بررسی میزان گرایش مذهبی دانش آموزان

درصد	تعداد	هویت مذهبی وضعیت
۱/۶	۶	خیلی کم
۶/۳	۲۳	کم
۲۳/۱	۸۵	متوسط
۲۶/۹	۹۹	زیاد
۴۲/۱	۱۵۵	خیلی زیاد
۱۰۰	۳۶۸	کل

جدول ۷: بررسی میزان گرایش ملی دانش آموزان

درصد	تعداد	گرایش ملی وضعیت
۰/۵	۲	خیلی کم
۷/۳	۲۷	کم
۲۳/۱	۸۵	متوسط
۲۸/۳	۱۰۴	زیاد
۴۰/۸	۱۵۰	خیلی زیاد
۱۰۰	۳۶۸	کل

با توجه به نتایج میزان گرایش ملی ۴۰/۸ درصد دانش آموزان خیلی زیاد و ۲۸/۳ درصد زیاد بوده است. و همچنین هویت مذهبی در بین ۱/۶ درصد دانشجو یابان خیلی کم، ۶/۳ درصد کم، ۲۳/۱ درصد متوسط، ۲۶/۹ درصد زیاد و ۴۲/۱ درصد خیلی زیاد می‌باشد.

فرضیه ۸) بررسی تاثیر عوامل جمعیت شناختی بر هویت مذهبی و گرایش ملی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

جدول نتایج آزمون تی مقایسه گرایش ملی و هویت مذهبی در بین دانش آموزان دختر و پسر

متغیرها	گروه	میانگین	انحراف معیار	آماره تی	درجه آزادی	سطح معنی داری (P)
گرایش ملی	دختر	۳/۷۰	۰/۹۶	۱/۳۸	۳۶۶	۰/۱۶۶
	پسر	۳/۵۶	۱/۰۳			
هویت مذهبی	دختر	۳/۷۳	۰/۹۸	۲/۰۳۸	۳۶۶	۰/۰۴۲
	پسر	۳/۵۱	۱/۰۶			

به منظور مقایسه نمره گرایش ملی و هویت مذهبی در دو گروه جنسیتی دختر و پسر از آزمون تی برای دو نمونه مستقل استفاده شده است که با توجه به نتایج بدست آمده، بین دختران و پسران از نظر گرایش ملی و هویت مذهبی، تفاوت معنی داری وجود دارد و در دخترها بیشتر از پسرها بوده است.

بحث و نتیجه گیری:

این پژوهش سعی بر آن داشته است که عوامل مؤثر بر گرایش ملی و هویت دینی را در میان دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان ماهشهر مورد بررسی قرار دهد. طبق نتایج بدست آمده و براساس پاسخ‌های داده شده به پرسشنامه مربوط به موضوع پژوهش می‌توان نتیجه گیری کرد که عوامل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بر میزان گرایش ملی و هویت مذهبی میان دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان ماهشهر مؤثر بوده است. که در ادامه ابعاد به صورت جزئی تر ارائه شده‌اند. که در ادامه ابعاد به صورت جزئی تر ارائه شده‌اند.

براساس نتایج بدست آمده در بخش جمعیت شناختی بیشترین رده سنی دانش آموزان شرکت کننده مربوط به سن ۱۷ سال بوده است ولی توزیع فراوانی جنسیت به صورت مساوی بوده است. در رابطه با پایه تحصیلی جامعه مورد بررسی بیشترین پایه تحصیلی شرکت کننده در پایه یازدهم قرار داشتند. بیشترین درصد دانش آموزان شرکت کننده در پژوهش در رشته تحصیلی علوم انسانی بوده‌اند. بیشترین فراوانی قومیت مربوط به فارسی زبانان بوده و همه افراد شرکت کننده شهرنشین بودند. بیشترین فراوانی شغلی مربوط به پدران دارای شغل آزاد و مادران خانه دار بوده است. پدران دارای تحصیلات دانشگاهی و مادران دارای تحصیلات فوق دیپلم و لیسانس بیشترین آمار بودند. بیشتر دانش آموزان در سطح اجتماعی و اقتصادی متوسط بودند و بیشترین فعالیت را در اینستاگرام و با میانگین ۶ ساعت و ربع چرخش در فضای مجازی را داشتند. در رابطه به نگاه کلی دانش آموزان شرکت کننده به این عوامل، میانگین تمامی متغیرها از نگاه پاسخ دهنده‌ها بیشتر از متوسط و نشان دهنده وضعیت نسبتاً ایده‌آل این متغیرها از نگاه دانش آموزان می‌باشد. در این مقوله بیشترین میانگین مربوط به گرایش ملی بوده است. در بین عوامل اجتماعی بیشترین میانگین مربوط به عامل ارتباط با همسالان، در بین عوامل فرهنگی بیشترین میانگین مربوط به عامل باورهای قومی و محلی بوده است. در ادامه به بررسی فرضیه‌ها خواهیم پرداخت.

فرضیه ۱) بررسی عوامل اجتماعی بر گرایش ملی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

عوامل اجتماعی بر گرایش ملی تاثیر دارند و از عوامل اجتماعی، آیتم مشارکت اجتماعی بیشترین تأثیر را بر گرایش اجتماعی دانش آموزان داشته است. بنابراین افزایش سطح عوامل اجتماعی باعث بهبود تعهد و پایبندی دانش آموزان به هویت و گرایش ملی خواهد بود؛ یعنی گرایش ملی در آنها تقویت می شود. در تبیین این نتایج می توان گفت که حس هویت ملی حس تعلق و تعلق عاطفی به جامعه عمومی (قومی) است. این وحدت و انسجام اجتماعی را برانگیخته و بخشی از هویت فردی است. این نوع هویت همچنین در رفتار و تعامل افراد در جامعه ملی و از طریق هویت های مختلف شکل می گیرد. از آنجایی که عوامل اجتماعی به عنوان منبع بالقوه توسعه اجتماعی و موقعیت اجتماعی برای اعضای جامعه مهم هستند، بنابراین هویت ملی اعضای جامعه را تقویت می کنند. پس پیشنهاد می گردد موسسات مختلفی که ارتباط بیشتری با دانش آموزان دارند اعم از مدارس، دیگر موسسات آموزشی و همچنین خانواده ها ارتباط بیشتر با آنها را تسهیل کنند.

فرضیه ۲) بررسی عوامل فرهنگی بر گرایش ملی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نشان داد که دو عامل هویت قومی و باورهای قومی و محلی بر گرایش ملی معنادار شده است. به این معناست که از عوامل فرهنگی دو عامل هویت قومی و باورهای قومی و محلی بیشتر از هویت شخصی بر گرایش ملی تاثیر داشته است. بنابراین هرچه این دو عامل افزایش داشته باشند در نتیجه گرایش دانش آموزان به هویت ملی و علاقه مندی خود به کشورشان کم خواهد شود. با توجه به نتایج این فرضیه پیشنهاد می شود که در برنامه ریزی ها و سیاست گذاری های فرهنگی-اجتماعی در سطح ملی تلاش بیشتری برای تلطیف روابط و تعمیق روابط فرهنگی میان برخی از اقوام ایرانی با نظام کلان اجتماعی یا تابعیت ایرانی انجام شود و از این نظر از ابزارهای مناسب (فرهنگی، سیاسی، مدنی، اقتصادی) استفاده کنند.

فرضیه ۳) بررسی تاثیر عوامل سیاسی بر گرایش ملی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

نتایج این فرضیه نشان داد که عوامل سیاسی باعث افزایش گرایش ملی می شود. اگر هویت ملی را مجموع دو شاخص آن یعنی میراث مشترک و رابطه آن با مشروعیت نظام سیاسی بدانیم، متوجه خواهیم شد که عوامل سیاسی با هویت ملی مرتبط هستند. یعنی با افزایش مشروعیت و عوامل سیاسی در بین جوانان، گرایش آنها به هویت ملی بیشتر می شود. بر اساس این نتایج پیشنهاد می شود کارشناسان و عوامل مرتبط سعی در رفع سوء تفاهات سیاسی بین دانش آموزان و سایر اقشار و اقوام داشته باشند. زیرا گرایش های سیاسی این دانش آموزان روند هویت ملی را مختل می کند؛ بنابراین باید تحقیقات بیشتری در این زمینه انجام شود.

فرضیه ۴) بررسی عوامل اجتماعی بر هویت مذهبی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

نتایج نشان داد که عوامل اجتماعی باعث افزایش هویت مذهبی دانش آموزان می شود. و همچنین در بین عوامل اجتماعی، مشارکت اجتماعی بیشتر از عوامل دیگر بر افزایش و بالا بردن هویت و تعصب مذهبی دانش آموزان مؤثر است. یعنی با افزایش عوامل اجتماعی هویت مذهبی هم افزایش می یابد. دینداری به عنوان معیاری از زندگی انسان که در یک دوره زمانی طولانی شکل می گیرد، در حوزه معنایی و مفاهیم درونی قرار دارد و در قالب رفتار فردی و اجتماعی خود را نشان می دهد. مکانیسم شکل گیری هویت دینی حاکی از آن است که بافت های اجتماعی و معنایی تأثیر بیشتری بر فرآیند و شکل گیری آن دارند تا بافت های عینی و مادی. به طور خلاصه، این بعد از هویت شخصی بیشتر تحت تأثیر شرایط اجتماعی و غیر مادی است. پیشنهاد می شود به حرکات اجتماعی گسترده، روابط با همسالان، فرهنگ سازی در رابطه با رسانه داخلی و آموزش خانواده و مشارکت اجتماعی بیشتر توجه شود. و همچنین در رابطه با برنامه های مذهبی دانش آموزان را بیشتر به همکاری و مشارکت دعوت کنند.

فرضیه ۵) بررسی عوامل فرهنگی بر هویت مذهبی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

نتایج نشان دهنده نشان دهنده تأثیر معنادار عوامل فرهنگی بر هویت مذهبی می باشد. یعنی سطح بالای عوامل فرهنگی باعث افزایش هویت مذهبی در دانش آموزان می شود. پیشنهاد می شود در محیط مدارس بیش از پیش آداب، سنن دینی و مذهبی و رسومات فرهنگی قومیت های مختلف آموزش و زنده نگه داشته شود. چرا که این روش باعث تعهد و دل بستگی بیشتر دانش آموزان به باورها و اعتقادات مذهبی می شود.

فرضیه ۶) بررسی تاثیر عوامل سیاسی بر هویت مذهبی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

نتایج نشان دهنده تأثیر معنادار عوامل سیاسی بر هویت مذهبی می باشد. یعنی عوامل سیاسی بر افزایش یا کاهش هویت مذهبی مؤثر است. یعنی با افزایش عوامل سیاسی می توان هویت مذهبی رو هم افزایش داد. پیشنهاد می شود از گفتمان های دینی و تربیون های آزاد

جهت ابراز عقاید در محیط مدرسه با رویکرد شناخت و معرفت بخشی مفاهیم دینی در قالب جلسات دینی، برنامه های داستانی، و ... استفاده شود.

فرضیه ۷) مقایسه میزان گرایش ملی و مذهبی در بین دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

در رابطه با مقایسه میزان هویت ملی چنین مشخص شد که تعداد بسیار زیادی از دانش آموزان دارای گرایش ملی و علاقه مندی خود به کشور هستند به عبارتی به وجود ایران و ایرانی بودن تعصب دارند. یکی از موضوعات مهمی که امروزه در مورد جوانان و جوانان قابل بحث است، موضوع هویت ملی است. جوانان و جوانان همواره مؤثرترین و فعال ترین تأثیرگذاران تغییر و جنبش اجتماعی هستند. آنها با قدرت بزرگی که ذخیره می کنند، تأثیرات بالقوه هر جامعه ای هستند. بنابراین باید برای تمام وقت و ساعت آنها برنامه ریزی کرد و از انرژی فراوان آنها استفاده کرد. نتایج تحقیق در رابطه نظری با دیدگاه ها و نظریات بیان شده حاکی از ارتباط منطقی بین سطح نظری تحقیق و سطح تجربی آن است. بخشی از شکل گیری هویت ملی جوانان به شرایط ساختاری، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه مربوط می شود. زمانی که افراد در محیط اجتماعی به یکدیگر اعتماد کنند و مسئولیت جامعه را بر عهده بگیرند و حتی به گارگزاران اجتماعی اعتماد کنند، مطمئناً زمینه برای شکل گیری هویت ملی آنها فراهم می شود. نتایج تحقیق نشان دهنده نوعی همخوانی با تحقیقات قبلی است. که نتایج این پژوهش با یافته های مؤیدفر و شاهوران (۱۴۰۰)، ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۹۲)، گودرزی و همکاران (۱۳۸۹) و بیلالی و همکاران (۲۰۱۸) همسانی دارد. همچنین در رابطه با مقایسه میزان هویت مذهبی در بین دانش آموزان مقطع متوسطه دوم می توان گفت که تعداد زیادی از دانش آموزان گرایش زیادی به مذهب و دین دارند. به عبارت دیگر مشخص شد که اکثر دانش آموزان تعصب و تعهد زیادی به هویت مذهبی و آداب و رسوم دینی داشته اند. در تبیین این نتایج می توان گفت که در میان عناصر فرهنگ بشری، دین نقش مهمی دارد. به عبارت دیگر فرهنگ دینی می تواند زمینه ساز حیات، توسعه و ساختن تمدن باشد و فعل «شناسایی» که همیشه به عنوان هویت مورد نیاز است، در یک فرآیند معنایی به وجود دیگری بستگی دارد و با فعالیت متفکرانه عاملی فعال در معنا و تفسیر است. همه افراد و گروه ها به ویژه دانش آموزان می توانند به شناخت و آگاهی نسبت به مسائل هویتی دست یابند و به آموزش های مستمر و برگزاری اردوهای زیارتی و سیاحتی برسند و از نیروی جوانی نیز برخوردار باشند و دارای یک کنجکاو زبیرنایی هستند که منجر به رشد و تقویت فوق العاده هویتها به ویژه هویت های مذهبی می شوند و همچنین از بیماری های آینده جلوگیری کنند. که نتایج این پژوهش با یافته های فضل الهی قمشی و شبیانی (۱۴۰۰)، مؤیدفر و شاهوران (۱۴۰۰)، ترکمانی (۱۳۹۷)، ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۹۲)، گودرزی و همکاران (۱۳۸۹)، بیلالی و همکاران (۲۰۱۸)، رزیکا (۲۰۱۷)، مکی و همکاران (۲۰۱۵)، کبیر (۲۰۱۵)، ایکلمن (۲۰۱۵) و کروگر (۲۰۱۳) همسانی دارد.

فرضیه ۸) بررسی تاثیر عوامل جمعیت شناختی بر هویت مذهبی و گرایش ملی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم

- دختران اعتقادات ملی و مذهبی پررنگ تری نسبت به پسران دارند.
- دانش آموزان دارای سن ۱۶ از گرایش ملی و دانش آموزان دارای سن ۱۷ از هویت مذهبی بیشتری برخوردارند.
- گرایش ملی و هویت مذهبی در پایه یازدهم بیشتر از سایر پایه ها هست.
- گرایش ملی در دانش آموزان رشته علوم ریاضی بیشتر از سایر دانش آموزان رشته های دیگر بوده و همچنین هویت مذهبی در دانش آموزان رشته برق بیشتر از سایر رشته ها بوده است.
- بیشترین میزان گرایش ملی و هویت مذهبی در بین قومیت عرب و لر مشاهده شده است.
- میزان گرایش ملی در پدران فرهنگی و همچنین میزان هویت مذهبی در پدران دارای شغل نظامی بیشتر از سایر گروه های شغلی است.
- با تفاوت ناچیزی اول مادران خانه دار و بعد کارمندان دیگر ارگانها نسبت به فرهنگیان گرایش ملی بالاتری دارند و همچنین در بخش هویت مذهبی زنان خانه دار نسبت به دیگر گروه های شغلی در سطح بالاتری هستند.
- گرایش ملی در بین پدران دارای تحصیلات فوق دیپلم و لیسانس بیشتر از سایر پدران بوده و همچنین در هویت مذهبی پدران دارای تحصیلات فوق دیپلم اعتقادات دینی بیشتری دارند.
- مادران دارای مدرک سیکل نسبت به دیگران مادران دارای گرایش ملی بیشتری هستند و همچنین در هویت مذهبی مادران دارای مدرک تحصیلی دیپلم بیشترین اعتقادات را دارند.
- خانواده های دارای پایگاه اقتصادی- اجتماعی سطح پایین دارای گرایش ملی و هویت مذهبی بالاتری نسبت به سایر گروه ها هستند.

مراجع

- ابوالقاسمی، محمود؛ نوروزی، عباسعلی؛ طالب زاده نوپریان، محسن. (۱۳۹۲). عنوان مقاله: تاثیر اینترنت بر ارزش های خانواده: از منظر هویت دینی و ملی. نشریه مطالعات ملی، دوره ۱۴، شماره ۳.
- ترکمانی، حسین. (۱۳۹۷). بررسی میزان هویت دینی بین دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان میناب و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس.
- چیت سازقمی، محمد جواد. (۱۳۹۳). هویت دینی جوانان در ایران. تهران: جهاد دانشگاهی، دانشکده علوم انسانی اجتماعی.
- ربانی، علی؛ رستگار، یاسر. (۱۳۹۲). تحلیلی بر وضعیت هویت ملی و ابعاد شش گانه آن در بین شهروندان شهر اصفهان. مجله جامعه شناسی کاربردی، س ۲۴، شماره پیاپی ۵۰، ش ۲.
- حاجیانی ابراهیم. (۱۳۸۷). نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی. مجله جامعه شناسی ایران، دوره ۹، شماره ۳-۴.
- سفیری، خدیجه؛ غفوری، معصومه. (۱۳۸۸). بررسی هویت دینی و ملی جوانان شهر تهران با تأکید بر تأثیر خانواده. مجله پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، ش ۲.
- فضل الهی قمشی، سیف اله؛ شبیانی، زهره. (۱۴۰۰). عوامل تأثیرگذار بر هویت دینی جوانان. سال سی ام، شماره ۶.
- کلانتری، عبدالحسین؛ عزیزی، جلیل؛ زاهدانی، سعید. (۱۳۸۸). هویت دینی و جوانان شهر شیراز. فصلنامه علمی-پژوهشی تحقیقات فرهنگی ایران، دوره دوم، شماره ۲.
- گودرزی، محمود؛ فراهانی، ابوالفضل؛ علیدوست قهفرخی، ابراهیم؛ جلال منش، امین. (۱۳۸۹). بررسی هویت دینی و ملی جوانان کشت یگبر و فوتبالیست شهر تهران. فصلنامه المپیک، سال ۱۸، شماره ۳.
- مؤیدفر، سعیده؛ شاهوران، عباس. (۱۴۰۰). بررسی رابطه هویت ملی و دینی در بین جامعه زرتشتیان ایران. فصلنامه مطالعات ملی، سال ۲۱، شماره ۱.
- Bilali R, Iqbal Y, & Çelik, A.B. (2018). "The role of national identity, religious identity, and intergroup contact on social distance across multiple social divides in Turkey", *International Journal of Intercultural Relations*, Volume 65, ELSEVIER, (2018) ; PP 73–85.
- Eickelman D.F. *Transnational Religious Identities (Islam, Catholicism, and Judaism): Cultural Concerns*, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd edition, Dartmouth College, (2015).
- Keiser S.H. "Religious identity and the perception of linguistic difference: The case of Pennsylvania German", *Language & Communication*, Volume 42, (2015); PP 125–134.
- Makki M, Ali S.H, Van vuuren k. "Religious identity and coal development in Pakistan": Ecology, landrights and the politics of exclusion", *The Extractive Industries and Society*, Volume 2, Issue 2, (2015); PP 276-286.
- Rozycka J. (2017). "Love thy neighbor? The effects of religious in/out-group identity on social behavior", *Personality and Individual Differences*, Volume 115, (2017); PP 7-12.